

**KEBERKESANAN PROGRAM “FALSAFAH UNTUK KANAK-KANAK” TERHADAP KEMAHIRAN MEMBACA DAN BERFIKIR KRITIS:
KAJIAN KES DI SEBUAH SEKOLAH RENDAH**

oleh
Rosnani Hashim

Abstrak

Para sarjana Islam yang silam dan kontemporari, khususnya Jamaluddin al-Afghani dan S.H.Nasr, telah berhujah bahawa umat Islam mengalami kelemahan dalam membuat analisis yang baik terhadap isu-isu di sekitar mereka dan juga kurang kebijaksanaan. Kedua-dua sarjana ini menggesa agar subjek falsafah disemai semula dalam kurikulum pendidikan Islam. Bertitik tolak dari sini dan juga kejayaan dalam kemahiran berfikir kritis dan membaca yang dicapai di Amerika Syarikat dan Eropah menggunakan Program Falsafah untuk Kanak-Kanak, satu usaha mengkajinya secara ekperimental yang melibatkan dua kumpulan pelajar Tahun Enam di sebuah sekolah rendah telah dijalankan. Pelajar telah diajar menggunakan kaedah ini selama 3 bulan pada waktu pelajaran Bahasa Inggeris. Data kualitatif juga telah dihipunkan untuk menguatkan lagi dapatan daripada data kuantitatif. Dapatan kajian menunjukkan bahawa kedua-dua kumpulan memperoleh skor pasca ujian yang lebih tinggi daripada skor pra ujian bagi kedua-dua kemahiran membaca dan berfikir tetapi perbezaan cuma signifikan bagi kumpulan berkebolehan tinggi.

Mukaddimah

Perkembangan daya fikir para pelajar merupakan satu perkara yang diberi keutamaan oleh Kementerian Pendidikan Malaysia dalam memperkenalkan konsep Sekolah Bestari pada tahun 1997. Walau pun perkara ini mula dicetuskan dalam Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah (KBSM) pada tahun 1989 apabila dasar kurikulum berubah daripada penekanan pendekatan berpusatkan subjek kepada pelajar, namun pengajaran kemahiran berfikir mula ditangani secara lebih serius selepas penggarisan Wawasan 2020 diikuti dengan pengenalan konsep Sekolah Bestari. KBSM menggariskan dasar penggunaan Bahasa Melayu yang jitu merentasi semua subjek di dalam kurikulum pendidikan kebangsaan di samping penyemaian nilai-nilai murni. Bersesuaian dengan pendekatan merentasi kurikulum ini, pihak Kementerian juga berharap supaya semua gurunya akan menyerapkan kemahiran berfikir

merentasi kurikulum, melalui subjek yang diajar. Selaras dengan perubahan pendekatan itu, kurikulum pendidikan guru di maktab-maktab perguruan juga telah dikaji semula dan hasilnya, Kursus Kemahiran Berfikir Kritis and Kreatif telah dinobatkan sebagai satu kursus wajib bagi guru pra perkhidmatan. Buku teks bagi setiap matapelajaran juga telah disusun semula supaya memberi ruang kepada pendedahan unsur-unsur kemahiran berfikir yang diharapkan dapat membantu para guru dalam pengajaran mereka. Strategi penilaian objektif pembelajaran juga telah diubahsuai untuk merangkumi unsur-unsur kemahiran berfikir yang lebih tinggi dan kritis.

Pernyataan masalah

Keperluan kemahiran berfikir yang mendesak ini lahir daripada kesedaran yang kian bertambah tentang perubahan zaman. Kemahiran yang dipelajari 20 tahun yang lalu didapati tidak lagi dapat membantu para belia menghadapi cabaran selepas persekolahan. Perubahan teknologi mencipta pekerjaan baru dan menghapuskan yang lama. Teknologi telah menggantikan pekerjaan perkeranian dan pengurusan pertengahan. Era teknologi dan komunikasi maklumat (ICT) memerlukan pekerja K (ilmu) untuk ekonomi-K yang lebih kompetitif. Era ini juga dilanda oleh ledakan maklumat yang pantas sekali. Banjiran maklumat yang boleh didapati dengan pantas dari Internet memerlukan pengguna yang bijak dan kritis dalam menyaring maklumat yang benar daripada yang palsu. Sebagai persediaan untuk menghadapi keadaan baru ini, para remaja perlu dibekalkan dengan kemahiran yang boleh memberi mereka daya kekuatan untuk menentukan kehidupan dan usaha menuntut ilmu. Justeru itu, asas bagi berfikir perlulah disemai semasa zaman kanak-kanak lagi.

Tiga pakar yang terkenal dalam bidang kemahiran berfikir ialah Edward de Bono, Reuven Feuerstein dan Matthew Lipman. De Bono telah mengasaskan Program Pemikiran Lateral yang berorientasi heuristik, Feuerstein mengasaskan Program Pengayaan Instrumental yang menggunakan operasi kognitif dan Lipman mengasaskan Program Falsafah untuk Kanak-Kanak yang berorientasi berfikir tentang berfikir. Program-program ini adalah program mandiri iaitu diajar berasingan daripada sebarang subjek. Ketiga-tiga program ini mempunyai bahan pengajaran untuk membantu guru.

Penyelidik tertarik dengan idea bahawa falsafah dalam tradisi Socrates boleh membantu para pelajar mengembangkan daya berfikir mereka. Sarjana Islam seperti Jamaluddin al-Afghani (Kaloti, 1974) dan S. Hossein Nasr (1987) pernah berhujah bahawa sekiranya umat Islam ingin membangun pemikiran

umatnya, mereka perlu mengetengahkan semula ilmu falsafah dalam kerangka ilmu Islam. Yang mereka maksudkan di sini adalah falsafah sebagai alat pemikiran dan bukannya sejarah atau biografi ahli falsafah. Tradisi falsafah Socrates menggandingkan perbincangan, pertanyaan dan percubaan dengan idea-idea untuk melihat yang mana satukah dapat memberi makna kepada seseorang itu. Socrates berpendapat bahawa seseorang tidak seharusnya mempercayai sesuatu idea itu sepenuhnya tanpa diteliti dan diperiksa. Bagi Socrates kehidupan yang tidak dipersoalkan tidak ada nilainya. Penulis berpendapat bahawa pendekatan ini memberi ruang keilmuan dan pena'akulan yang boleh mengembangkan kemahiran berfikir dan memberi makna kepada kehidupan penuntut.

Falsafah juga melibatkan penaakulan logikal, pencarian makna; pernyataan yang koheren, penjelasan kesamaran, dan meletakkan sesuatu pada konteksnya yang sebenar. Ia menyentuh isu-isu besar dalam kehidupan seperti nilai, etika, ilmu dan kewujudan. Justeru itu, melalui falsafah, pelajar boleh digalakkan untuk berfikir bagi diri sendiri dan melalui latihan praktikal mereka diberikan cara untuk menjadi pemikir yang kritis dan juga kreatif. Pendekatan falsafah yang terdapat dalam program ini bukan berbentuk tradisional dalam ertikata berbicara tentang sejarah atau biografi dan pemikiran ahli falsafah tetapi lebih kepada menggunakan alat-alat untuk berfalsafah yang terdiri daripada logic dan analisis. Bagaimanakah falsafah boleh menjadi jawapan yang mungkin kepada persoalan tentang keupayaan berfikir dengan bebas? Aktiviti berfalsafah mengizinkan pelajar bertemu atau terlibat secara langsung dengan satu komuniti penyiasat yang sedang berusaha menyelesaikan sesuatu masalah atau kekeliruan dan bukan sebaliknya, iaitu, diberitahu apa yang sepatutnya mereka fikirkan.

Oleh kerana model Lipman paling condong kepada falsafah, maka kajian ini memilih pendekatan Program Falsafah untuk Kanak-Kanak (P4C) untuk dikaji, dalam meningkatkan kemahiran berfikir di kalangan kanak-kanak Malaysia berusia 12 tahun yang diajar menggunakan pengantar Bahasa Inggeris. Ia ingin juga menentukan sama ada wujud perbezaan pencapaian dalam kemahiran berfikir untuk kanak-kanak berkeupayaan tinggi dan sederhana, dan sama ada program ini dapat meningkatkan pencapaian kanak-kanak dalam kemahiran Bahasa Inggeris.

Tinjauan Literatur

Program P4C semakin bercambah dan telah diperkenalkan di banyak negara di luar Amerika Syarikat seperti di Russia (Lipman, 1991b), Australia, Eropah, England dan di Canada (Gasee, 1999). Program ini disandarkan kepada teori kognitif sosial Vygotsky yang menegaskan bahawa bahasa mempunyai peranan utama dalam berfikir. Ia juga bersandar kepada penegasan bahawa kemahiran berfikir boleh diajar menerusi pengajian ilmu kemanusiaan. Walaupun program ini dikategorikan sebagai pendekatan berasingan atau subjek yang terpisah seperti dihasratkan oleh Lipman (1988), namun ia lebih sesuai dilihat sebagai satu aspek pendekatan penyerapan atau penyisipan sebab ia memperkenalkan kemahiran berfikir melalui satu disiplin yang sudah mantap (Nisbet, 1991). Pendekatan penyisipan dalam mengajar kemahiran berfikir selalunya dipilih untuk kurikulum yang padat. Memandangkan kepadatan kurikulum sekolah di negara kita penyelidik berpendapat program ini wajar dipertimbangkan sebagai satu alternatif bagi mengajar kemahiran berfikir di negara kita.

Program ini memberi ruang kepada kanak-kanak untuk membentuk dan beraksi sebagai satu komuniti atau masyarakat penyiasat dan bukan semata-mata diberi arahan tentang apa yang harus mereka fikirkan. Masyarakat penyiasat ini membincangkan sesuatu topik, masalah atau isu tertentu dengan tujuan untuk mencapai kefahaman yang lebih baik mengenainya. Ia seolah-olah menyerupai amalan Socrates dan penuntutnya. Dalam program P4C ini, falsafah digunakan untuk mengajar para pelajar bagaimana untuk menyoal, bertanya, berhujah, mendengar, berbincang dan memberi penjelasan. Pendekatan falsafah yang diambil oleh Lipman bukanlah dalam ertikata tradisional yang melibatkan pengajian sejarah atau biografi dan pemikiran-pemikiran ahli falsafah tetapi lebih kepada menggunakan peralatan falsafah, iaitu mantik dan analisis. Bagi Lipman, berfikir tentang berfikir melibatkan perhatian tentang pelbagai kemahiran-kemahiran yang menjadi unsur-unsur berfikir. Beliau menyenaraikan lebih kurang 30 unsur-unsur kemahiran ini dan yang pertama dalam senarainya ialah “merumus konsep dengan tepat” (Fisher, 1991). Fokus program ini ialah berfalsafah dan bukannya mempelajari tentang falsafah dan ahli falsafah silam (Sharp, 1995). Memang benar bahawa falsafah merangkumi pelbagai kemahiran dan teknik mikro dan makro yang berbeza. Bagaimana pun, pada akhirnya, falsafah bukanlah semata-mata kemahiran-kemahiran serpihan dan terasing. Ia adalah usaha untuk mencapai keputusan yang bijaksana dan wajar hasil gabungan penggunaan kemahiran-kemahiran tersebut.

Banyak kajian telah dilakukan untuk menilai kesan program P4C. Malahan lebih daripada 20 kajian terhadap program ini mendapati peningkatan keupayaan berfikir secara konseptual and keupayaan mena'akul yang signifikan dari segi statistik (Hagaman, 1990; Reed, 1989). Beberapa penyelidikan kualitatif (Lipman, 1988) juga turut menunjukkan bahawa program ini berkesan dalam membantu pelajar mengenal pasti isu kefalsafahan yang sukar dalam berbagai-bagai keadaan dan menggunakan teknik penyelesaian masalah yang beraneka untuk menyelesaikan isu tersebut. Matlamat utama program ini ialah untuk memajukan keupayaan berfikir di kalangan kanak-kanak dengan membuat mereka berfikir tentang berfikir itu sendiri sambil membincangkan konsep-konsep yang penting (Lipman, 1984). Falsafah di sebalik program ini ialah penekanannya bahawa pena'akulan bukanlah sama seperti kemahiran asas 3M. Hujah Lipman (1984),

Kemahiran asas seperti membaca, menulis, bertutur, mendengar dan mengira adalah sebenarnya kemahiran raksasa yang amat kompleks dan canggih, gabungan sebilangan besar kemahiran yang beraneka dan kegiatan mental yang telah dikembangkan sebelum itu (hal. 53, terjemahan penulis).

Dalam pembangunan kemahiran-kemahiran raksasa ini penghujahan adalah paling asas. Tanpa keupayaan untuk menanggapi, mengandaikan, membanding, menyimpul, membeza, membuat keputusan, mena'akul, mengelas dan menjelaskan seseorang mungkin tidak akan dapat membaca dan menulis.

Lipman (1984) menyenaraikan 30 kemahiran berfikir di dalam programnya. Antara kemahiran ini ialah pembinaan konsep, generalisasi, perumusan hubungan sebab-akibat, menyimpulkan silogistik, kekonsistenan dan percanggahan, mengenal pasti andaian sandaran, memahami hubungan bahagian-seluruh dan seluruh-bahagian, penggunaan analogi, perumusan masalah, dan aplikasi prinsip dalam keadaan kehidupan sebenar. Senarai Lipman lebih panjang daripada senarai kemahiran berfikir yang terdapat dalam program lain.

Sternberg (1984) telah membuat kajian perbandingan antara program P4C, Pengayaan Instrumental (Feuerstein), dan program bacaan Pembelajaran Mastery Chicago. Ujian-ujian ke atas program ini menunjukkan bahawa ia berkesan dalam meningkatkan tahap kemahiran berfikir kanak-kanak.

Penyerapan atau penyisipan kemahiran-kemahiran berfikir ke dalam sesuatu matapelajaran itu membantu dalam proses pemindahan kemahiran tersebut dan memanjangkan hayatnya. Kemahiran-kemahiran berfikir yang diajar juga amat bersesuaian untuk memproses maklumat akademik dan juga maklumat dalam kehidupan harian. Menurut lagi (Sternberg & Bhana, 1986), masalah pemindahan kemahiran tidak wujud dalam program ini sebab pemindahan dibina secara tersirat di dalamnya menerusi penggunaan novel-novel yang melibatkan masalah-masalah harian, penyelesaian serta keputusan terhadapnya.

Dalam satu kajian lain, Van Der Spuy (1991) membandingkan beberapa program bagi menentukan yang mana satu lebih berkesan dalam meningkatkan prestasi pelajar. Kriteria antropologi, pedagogi, kognitif-psikologi, psikologi perkembangan dan pragmatis telah digunakan untuk menilai pendekatan yang digunakan oleh Buzan, Novak dan Gowin, De Bono dan Lipman. Kajian ini mendapat bahawa Program P4C oleh Lipman menepati hampir semua kriteria, program CoRT jatuh nombor dua, diikuti oleh Buzan dan kemudian oleh Novak and Gowin.

Bagaimanapun Sternberg (1986) menegaskan bahawa P4C hanya sesuai untuk pelajar yang mempunyai keupayaan intelektual yang sederhana atau tinggi. Pelajar yang bawah paras sederhana berkemungkinan menghadapi kesukaran dalam pembacaan dan pena'akulan yang terdapat dalam program ini. Pelajar daripada latar belakang kelas rendah dan juga kelas sederhana rendah mungkin menghadapi kesulitan memahami watak-watak dalam cerita ini. Lagi pun kejayaan program ini banyak bergantung kepada gurunya. Seorang guru yang sederhana atau kurang sederhana mungkin tidak dapat mencipta komuniti penyasat (community of inquiry) yang diperlukan dalam program ini (Sternberg & Bhana, 1986).

Kenyataan Sternberg itu disokong oleh Chamberlain (1993), tetapi disanggah oleh Slaterry (1990) yang menunjukkan bahawa pendekatan P4C sesuai bagi pelajar dari pelbagai latar belakang. Kajiannya menunjukkan bahawa program ini sesuai untuk pelajar minoriti dari ibubapa yang berpendapatan rendah dalam meningkatkan kemahiran pena'akulan dan kefahaman bacaan. Kajian eksperimental oleh Educational Testing Service (ETS), New Jersey (Lipman, 1991a) yang melibatkan 2,300 pelajar tahun lima, enam dan tujuh dari pelbagai keturunan etnik menunjukkan pencapaian yang lebih baik dan signifikan daripada kelompok kawalan dalam lapan daripada sebelas perbandingan paras gred.

Dalam konteks kemahiran berfikir di Malaysia, Rosnani dan Suhaila (2003) telah menganalisis beberapa kajian tentang pengajaran kemahiran berfikir yang dilakukan dan mendapati bahawa masalah paling besar yang dihadapi oleh para guru ialah kekurangan keyakinan diri dan pengetahuan tentang strategi dan kaedah mengajarnya secara penyerapan dalam subjek yang mereka ajar, di samping kekurangan masa kerana kepadatan sukatan pelajaran, keutamaan untuk menyediakan pelajar untuk peperiksaan, masalah kelemahan bahasa pengantar dan saiz kelas. Dari segi program pula, Pusat Perkembangan Kurikulum mengiktiraf model Swartz dan Perkin, de Bono, Zevin, taksonomi Bloom, KWHL (*knowledge, what, how, learnt*) dan PILTS (*Program for Instruction in Learning and Thinking Skills*) yang diasaskan oleh J. A. Phillips (Rosnani dan Suhaila, 2003). Bagaimana pun belum ada satu kajian yang telah dijalankan ke atas Pendekatan P4C mahu pun Pengkayaan Instrumental Feuerstein. Justeru, kajian ini adalah satu usaha ke arah itu.

Kaedah Penyelidikan

Penyelidikan ini menggunakan kedua-dua kaedah kuantitatif dan kualitatif. Kaedah kuantitatif berbentuk eksperimental telah digunakan untuk menguji keberkesanan program ini bagi pelajar yang mempunyai kebolehan akademik yang berbeza. Dua kumpulan pelajar Tahun Enam sebuah sekolah rendah di Daerah Tampin telah dipilih secara rawak untuk kajian ini. Kumpulan pertama, E1 terdiri daripada kumpulan berprestasi tinggi (15 orang pelajar) dan kumpulan kedua, E2 terdiri daripada kumpulan berprestasi sederhana (12 orang pelajar). E1 dianggotai oleh 6 orang pelajar lelaki dan 9 orang pelajar perempuan, iaitu 2 pelajar Melayu, 1 Cina, 9 India dan 3 orang daripada keturunan lain. Sementara kumpulan E2 dianggotai oleh 7 pelajar lelaki dan 6 pelajar perempuan, iaitu, 10 pelajar Melayu, 1 Cina dan 2 India. Pencapaian pelajar telah ditentukan berdasarkan keputusan peperiksaan akhir Bahasa Inggeris Tahun Enam. Kedua-dua kumpulan telah diajar oleh guru yang sama selama sejam setiap hari untuk tempoh tiga minggu. Guru ini telah dilatih oleh penyelidik. Sebuah novel berjudul *Pixie* telah digunakan untuk kajian ini. Menurut kurikulum P4C, *Pixie* sesuai digunakan untuk pelajar Gred 3 ke 4 bagi penutur Bahasa Inggeris pertama. Tetapi bagi penutur Bahasa Inggeris kedua, Tahun 5 atau 6 adalah didapati lebih sesuai. Ujian pra dan pasca bagi penaklukan dan Bahasa Inggeris telah diberi sebelum dan selepas program dilaksanakan. Satu tinjauan untuk mengkaji pandangan subjek terhadap Program ini telah diadakan di akhir kajian menerusi soal selidik. Kaedah kualitatif yang digunakan melibatkan temubual, pemerhatian dan penulisan jurnal. Guru telah ditemubual untuk meninjau pandangan mereka terhadap pendekatan ini. Di sepanjang penyelidikan,

pemerhatian bilik darjah telah dilakukan untuk memastikan guru benar-benar mengikuti kaedah pengajaran P4C dan juga dirakamkan untuk analisis. Guru juga telah diminta menyimpan catatan pengajarannya dalam tempoh penyelidikan dalam bentuk jurnal harian.

Instrumen utama untuk kajian ini adalah novel P4C ditulis sendiri oleh Lipman dan diterbitkan oleh the Institute for the Advancement of Philosophy for Children (IAPC) yang berpusat di New Jersey. Kumpulan E1 membaca sehingga Bab 6 Episod 3 sementara Kumpulan E2 membaca sehingga Bab 5 Episod 3. Ujian New Jersey bagi Kemahiran Pena'akulan (NJTRS) yang terdiri daripada 50 soalan aneka pilihan, telah digunakan untuk mengukur kemahiran berfikir. Ujian ini meneliti 26 kemahiran mena'akul yang meliputi logik seperti kesimpulan deduktif, transitiviti dan kontradiksi. Skor maksimanya ialah 50. Kebolehpercayaan instrumen ini adalah dalam julat 0.84 hingga 0.91. Instrumen telah dialihbahasa oleh penyelidik yang memiliki diploma professional untuk penterjemahan. Dua orang lain – seorang guru dan seorang pensyarah universiti telah diminta untuk mengesahkan terjemahannya itu. Bagaimanapun, kebolehpercayaan instrument versi Bahasa Melayu tidak ditentukan. Bagi mengukur keupayaan Bahasa Inggeris, pelajar telah diuji menggunakan satu kertas Bahasa Inggeris bercorak aneka pilihan hampir serupa dengan format UPSR yang disediakan oleh penyelidik dengan bantuan seorang guru Bahasa Inggeris. Instrumen ini terdiri daripada 2 bahagian: kefahaman karangan dan nahu.

Soal selidik pula dibina oleh penyelidik dan mengandungi tiga bahagian: (A) demografi pelajar; (B) pandangan terhadap novel; (C) pandangan terhadap kaedah pengajaran, penglibatan murid dan guru, dan manfaat dari program. Bahagian A berbentuk pilihan dan Bahagian B dan C berbentuk skala Likert lima poin dengan pilihan Sangat setuju – Setuju – Tidak Pasti – Tidak Setuju – Sangat Tidak Setuju. Soalan terakhir berupa soalan pilihan “ya/tidak”, diikuti dengan ruang tulisan bagi menyokong pilihan pelajar.

Dapatan Kajian

Jadual 1 menunjukkan bahawa keputusan ujian t berpasangan bagi perbezaan min pra dan pasca kemahiran pena'akulan bagi kumpulan E1 adalah signifikan ($t=-3.83$, $df=14$, $p<0.002$). Bagaimana pun keputusan ujian t berpasangan bagi perbezaan min pra dan pasca kemahiran bahasa adalah tidak signifikan ($t=-2.03$, $df=14$, $p<0.06$).

Jadual 1 Ujian t berpasangan bagi perbezaan min pena'akulan dan bahasa E1

	Beza Min	N	s.p.	t	df	p
PraNJTR-pascaNJTR	29.27-35.67=-6.40	15	6.48	-3.83	14	.002*
PraBACA-pascaBACA	41.20-42.60=-1.40	15	2.67	-2.03	14	.061

Jadual 2 menunjukkan bahawa keputusan ujian t berpasangan bagi perbezaan min pra dan pos untuk kemahiran berfikir bagi kumpulan kedua E2 adalah tidak signifikan walau pun skor min bagi ujian pasca lebih tinggi daripada skor min bagi ujian pra ($t=-1.93$, $df=11$, $p<0.08$). Begitu juga keputusan ujian t berpasangan bagi perbezaan min ujian pra dan pasca untuk kemahiran bahasa adalah tidak signifikan ($t=-1.69$, $df 11$, $p<0.12$).

Jadual 2 Ujian t berpasangan bagi perbezaan min pena'akulan dan bahasa E2

	Beza Min	N	s.p.	t	df	p
PraNJTR-pascaNJTR	22.08-26.17=-4.08	12	7.32	-1.93	11	.079
PraBACA-pascaBACA	35.33-37.83=-2.50	12	5.13	-1.69	11	.119

Bagi tujuan memudahkan analisis, Skala Likert lima poin telah dikurangkan ke tiga poin dengan Sangat Setuju dan Setuju menjadi satu poin dan Sangat Tidak Setuju dan Tidak Setuju menjadi satu poin lain. Peratus skor yang dibicarakan adalah untuk gabungan Setuju dan Sangat Setuju. Semua pelajar (100%) dari kedua-dua kumpulan mendapati novel yang dibaca unik dari segi kandungan dan merasa seronok membacanya. Mereka juga bersetuju bahawa novel itu menimbulkan banyak persoalan dalam diri mereka (90%). Cuma 30 peratus sahaja yang bersetuju bahawa novel itu mudah untuk difahami. Lebih daripada 70% pelajar berpendapat bahawa mereka telah mengambil bahagian dalam perbincangan di kelas dengan menimbulkan pertanyaan dan mengemukakan pendapat. Bagaimanapun lebih daripada 70% pelajar dari E2 berbanding 35.7% pelajar dari E1 yang berpendapat

bahawa guru mereka mendominasi perbincangan. Ini menunjukkan bahawa satu komuniti penyiasat telah mula dibentuk bagi E1 sehingga guru semakin kurang peranannya. Dari segi kaedah pengajaran-pembelajaran, hampir semua pelajar (90%) berpendapat bahawa kelas ini menarik, membuat mereka berfikir dan soalan yang dikemukakan sukar untuk dijawab.

Hampir 90 peratus pelajar dari kedua-dua kumpulan yakin bahawa kelas ini mempengaruhi mereka dalam beberapa aspek tertentu: memahami kenyataan yang relevan atau logikal; memikirkan kesan daripada tindakan mereka sebelum mengambil tindakan tersebut; peri mustahaknya memberi sebab bagi sesuatu tindakan; membezakan antara hujah yang kukuh dan tidak boleh diterima; dan memahami kepentingan perhubungan dalam pemikiran. Sebahagian besar pelajar (75%) berpendapat terdapat peningkatan kuantiti soalan yang dikemukakan. Satu petanda positif tentang program ini dapat disimpulkan daripada respons hampir semua pelajar (lebih 90%) dari kedua-dua kumpulan yang menggemari kelas ini dan inginkan supaya ia diteruskan sekiranya diberi pilihan. Hampir semua pelajar (lebih 90%) bersetuju bahawa susunan kedudukan membantu perbincangan, amalan menulis soalan yang dikemukakan di papan tulis berfaedah dan kelas itu telah membantu mereka memikir dan merangka soalan. Mereka juga sebulat suara (100%) berpendapat bahawa kaedah membaca, kemudian diikuti dengan menimbulkan pertanyaan dan menjawabnya secara berbincang sebagai berkesan. Ramai pelajar (lebih 85%) berpendapat bahawa kelas ini boleh memajukan Bahasa Inggeris mereka.

Analisis soalan terbuka mendapati bahawa kedua-dua kumpulan E1 dan E2 menggemari program ini sebab ia (kurungan menunjukkan bilangan pelajar daripada E1 diikuti bilangan pelajar daripada E2): menarik (10: 3); membantu memajukan Bahasa Inggeris (8: 9); berfaedah untuk berfikir (7: 5); membuat mereka lebih terbuka (4: 0); membina argumen (4: 0); berinteraksi dengan soalan (3: 1); berinteraksi dengan idea (3: 1); berinteraksi dengan perhubungan (2: 1); dan menambah ilmu (0: 9). Kedua-dua kumpulan bersetuju bahawa program ini membantu mereka memajukan Bahasa Inggeris dan keupayaan berfikir. Lebih ramai pelajar dari kumpulan E1 menyatakan bahawa Program ini menarik berbanding kumpulan E2. Beberapa orang pelajar E1 percaya bahawa program ini membantu mereka mempunyai fikiran yang lebih terbuka dan membolehkan mereka berhujah. Ramai pelajar dari kumpulan E2 berpendapat bahawa program ini telah menambahkan ilmu mereka, iaitu satu cara yang samar untuk memerihalkan pengalaman mereka. Sementara itu, pelajar dari kumpulan E1 mengemukakan pandangan mereka

dengan ayat yang melebihi satu baris berbanding E2. Ini menunjukkan bahawa mereka mempunyai penguasaan Bahasa Inggeris yang lebih baik dan oleh itu dapat mengungkapkan pandangan mereka dengan lebih baik. Jelas sekali daripada soal selidik ini bahawa pelajar yang melalui program ini mempunyai pandangan yang positif terhadapnya dari segi kemahiran berfikir dan juga kemajuan bahasa.

Analisis kualitatif

Penelitian rakaman video dan pemerhatian penyelidik bagi kedua-dua kumpulan menunjukkan bahawa terdapat aliran yang demokratik dalam fasa pertama iaitu pembacaan teks dan fasa kedua iaitu ketika mengemukakan pertanyaan atau pun soalan. Setiap pelajar diberi peluang membaca dan mengaju soalan. Daripada tujuh soalan yang ditimbulkan dalam E2, tiga dikemukakan oleh guru. Tidak satu pun soalan itu mempunyai jawapan dalam teks. Pelajar perlu berfikir untuk menjawabnya. Dalam perbincangan fasa ketiga, iaitu perbincangan jawapan kepada soalan, guru didapati menyoal dengan lebih kerap dan menguasai perbincangan guru-pelajar untuk mencungkil pandangan dan menjelaskan. Dalam setiap kes pelajar memberi reaksi atau soalan, respons mereka adalah ringkas dan tidak terdapat pertukaran idea antara pelajar dengan pelajar. Pelajar kelihatan lebih aktif semasa merangka soalan dalam fasa kedua.

Berbeza dengan kumpulan E2, penelitian rakaman video dan pemerhatian kumpulan E1 pula menunjukkan interaksi dan pertukaran idea yang giat antara pelajar dan guru dan juga pelajar sesama pelajar sehingga suasana kelas hiruk-pikuk. Pelajar mengemukakan 5 soalan yang tidak mempunyai jawapan secara langsung dari teks kecuali satu. Pelajar didapati boleh berhujah untuk sebarang idea atau jawapan yang mereka kemukakan dan kelihatan sedang mara ke arah membentuk satu komuniti penyiasat. Pelajar melihat guru selaku pakar rujuk apabila menemui jalan buntu dalam perbincangan mereka. Pelajar dari kumpulan E1 juga aktif, menggunakan ayat-ayat yang lebih panjang bila berhujah dan tidak berasa segan.

Jurnal harian guru mencatatkan bahawa pada permulaannya perjalanan kumpulan E2 agak lembap sedikit sehingga guru merangsang mereka. Juga terdapat lebih banyak interaksi guru-pelajar daripada pelajar-pelajar bagi kelompok E2 berbanding E1. Ini menunjukkan bahawa satu komuniti penyiasat masih belum lagi dapat dibentuk, khususnya bagi E2. Temubual dengan guru menunjukkan bahawa semua pihak mendapat manfaat dari program ini.

Tentang E1: *Yes before that they were a bit quiet but after that they could cope, and they could discuss and even criticize their friends.*

[Ya, sebelum ini mereka agak diam sedikit tetapi selepas itu mereka dapat menyesuaikan diri dengan kelas ini, boleh berbincang sehingga mengkritik kawan-kawan mereka].

E2: *Yes. Normally they were very passive but after some time they managed to give their views. No doubt they are quite weak in their language . . . there is a language barrier there.*

[Ya. Lazimnya mereka sangat pasif tetapi selepas beberapa waktu mereka dapat memberi pandangan. Memang mereka agak lemah dalam bahasa . . . ada halangan bahasa di sini].

Bagaimana pun seperti yang dinyatakan dalam temubual di atas, guru berpendapat bahawa Program ini sukar sedikit untuk kumpulan sederhana atau lemah kerana kelemahan dalam bahasa pengantarnya. Perkara ini juga diakui oleh pelajar dari kumpulan E2 yang melahirkan perasaan “Saya gemar kelas ini sebab Puan Khadijah (bukan nama sebenar) memberi saya peluang untuk mencuba tetapi saya tidak suka kelas ini sebab Bahasa Inggeris saya sangat lemah.”

Berkenaan teks, guru berpendapat,

I mean the item we teach you know... children find it difficult to raise questions. But this one, we have the text with us. The text is such that it teaches pupils to think ... maybe that is why and maybe it is quite interesting, they enjoy the text. That is why they manage to put up the questions.

Guru juga berpendapat bahawa program ini mampu memberi keyakinan diri pada pelajar dalam kontek berkomunikasi dalam Bahasa Inggeris dan juga merubah sikap supaya lebih berfikir. Katanya,

Then they said that they are not scared anymore to raise questions. So this program gives them confidence. Some said this program gives them some sort of a bond. Get friends. And the teacher as a friend. Can communicate with the teacher. More free compared to a normal classroom.

Yes I see it because sometimes, especially when we come to discuss Pixie's character ... sometimes I quarrel with them, sometimes I provoke them. Sometimes they become emotional,

especially the first group, group one. Sometimes, I feel they are teaching me.

Pelajar juga didapati sukar membuat anjakan paradigma di mana mereka boleh menguasai perbincangan dan bukannya guru, sebab mereka sudah terlalu biasa dengan kaedah lama.

Perbincangan dan rumusan

Kajian ini menunjukkan bahawa pendekatan kemahiran berfikir, Program Falsafah untuk Kanak-Kanak yang merangkumi pelajar sekolah menengah sehingga Tingkatan Lima sekalipun memang sesuai digunakan untuk pelajar pelbagai keupayaan di negara kita. Pendekatan ini menunjukkan berlakunya peningkatan kemahiran berfikir yang menggalakkan. Bagaimanapun kajian ini menunjukkan bahawa peningkatan kemahiran berfikir adalah lebih baik di kalangan pelajar daripada kumpulan berkebolehan tinggi berbanding kumpulan berkebolehan sederhana. Kebaikan sampingan yang boleh diperolehi daripada Program yang diajar menerusi pengantar Bahasa Inggeris ialah kemajuan dalam penguasaan Bahasa tersebut. Dapatan kualitatif daripada kajian ini menunjukkan bahawa kaedah ini mampu meningkatkan kemahiran berkomunikasi, merangka soalan dan berhujah di kalangan pelajar. Bagaimanapun, kaedah P4C mempunyai sedikit kekangan. Ia perlu diajar menurut susunan duduk dalam bulatan, melibatkan bilangan pelajar yang sedikit dalam sesuatu kumpulan dan paling penting, memerlukan bahan novel yang menyisipkan unsur-unsur bermasalah bagi memudahkan berfalsafah. Jika terdapat terlalu ramai pelajar dalam sesebuah kelas itu, perhatian pelajar mudah hilang sebab mereka mempunyai ruang untuk sekadar menjadi penonton sahaja dalam fasa ketiga, iaitu perbincangan. Memandangkan kebaikan Program ini lebih banyak daripada kekangan-kekangannya, penyelidik mencadangkan bakal guru bahasa didedahkan kepadanya untuk digunapakai sebagai satu bentuk pengisian pengajaran Bahasa Inggeris, katalah dua kali seminggu. Program ini amat berguna khususnya untuk kemahiran berfikir kritis dan berkomunikasi yang jelas sekali kekurangan dalam sistem pendidikan kita.

Rujukan

Chamberlain, M. A. (1993). Philosophy for children programme and the development of critical thinking of gifted elementary students. (PhD, University of Kentucky). *Dissertation Abstracts International*. 54, 03.

- Fisher, R. (1991), *Teaching children to think* (Oxford: Basil Blackwell).
- Gasse, S. D. (1999). A philosophical conundrum : the teaching of philosophy in Ontario's secondary schools. (MA, University of Toronto, Canada). *Masters Abstracts International*. 37, 03.
- Hagaman, S. (1990). The Community of Inquiry : An Approach to Collaborative Learning. *Studies in Art Education*; v31 n3, p. 149 - 157.
- Kaloti, S. (1974). The Reformation of Islam and the impact of Afghani and Abduh on Islamic Education. (PhD, Marquette University).
- Lipman, M. (1984). The Cultivation of Reasoning through Philosophy. *Educational Leadership*, v42 n1, p. 51 - 56.
- _____. (1988). *Philosophy Goes to School*. Philadelphia: Temple University Press.
- _____. (1991a). Strengthening Reasoning and Judgement through Philosophy, in Stuart Maclure and Peter Davies (Eds), *Learning to Think: Thinking to Learn*, Oxford: Pergamon Press.
- _____. (1991b). Squaring Soviet Theory with American Practice. *Educational Leadership*; v48 n8, p. 72 - 76.
- Nasr, S. H. (1987). *Traditional Islam in the modern world*. London: KPI.
- Nisbet, J. (1991). Methods and Approaches. In Stuart Maclure and Peter Davies (Eds), *Learning to Think: Thinking to Learn*, Oxford: Pergamon Press.
- Reed, R. (1989). Philosophy for Children. Paper presented at the Second Getty Regional International Conference: Austin.
- Rosnani H. & Suhaila H. (2003). *The teaching of thinking in Malaysia*. (Kuala Lumpur: Research Centre, IIUM).
- Schrag, F. (1988). *Thinking in School and Society*. London: Routledge
- Sharp, A. M. (1995). Philosophy for Children and the Development of Ethical Values. *Early Child Development and Care*, v107, p. 45 - 55.
- Slattery, A. P. (1990). A study of the effects of logical language training on reading comprehension. (EDD, Boston College). *Dissertation Abstracts International*. 50, 07.
- Sternberg, R. J. (1984). How Can We Teach Intelligence? *Educational Leadership*, v42 n1, p. 38 - 48.
- _____. & Bhana, Kastoer. (1986). Synthesis of Research on the Effectiveness of Intellectual Skills Programmes: Snake-Oil Remedies or Miracle Cures? *Educational Leadership*, v44 n2, p. 60 - 67.
- Van Der Spuy, R. (1991). Evaluation of some approaches to optimising achievement in senior secondary pupils (Afrikaan text). (MED, University of Pretoria, South Africa). *Masters Abstracts International*. 31, 01.